

A Példabeszédek neve, keletkezése és felosztása

Halász Emília
Erzsébet

אֲשֶׁת-חַיִּל,

A MINDENNAPOK HARCOSA

A Példabeszédek név azonosítja a könyvet a vele megegyező műfajjal, a példabeszéddel, amely rövid, tömör intelem, megfigyelés, tilalom és figyelmeztetés. A név a Vulgata fordításából jön (*Liber Proverbiorum*). A könyv héber neve a מְשָׁלִים, ami a מְשָׁל többes számú constructusi alakja. A Septuagintában παροιμιαῖν-nak van fordítva, ami a héber szó görög megfelelője, vagyis példabeszéd, példázat.¹ Különböző műfajú költeményeket találunk meg ezen a könyvön belül: kijelentés, mondás (szentencia), hasonlat, bölcsességi intés.²

A könyv keletkezésének kérdését szemlélve ugyanabba a problémába futunk, amellyel a Zsoltárok könyvéénél is találkozunk. Nagyon nehéz megállapítani a keletkezés idejét, mivel különböző szóanyaggal bírnak a könyv egységei.³ A legrégebbi részek, a második egységből, mindenképpen a fogság előtti időszakból valóak, Kr. e. X. századból.⁴

A Példabeszédek könyve gyakran olyan költemények gyűjteményeként van interpretálva, amelyeknek semmi köze nincs egymáshoz. Azonban ez a mű egy figyelmes,

1 LONGMAN, Tremper: *Proverbs*, Grand Rapids, Baker Academic, 2006, 21.

2 RÓZSA Huba: *Az Ószövetség keletkezése: Bevezetés az Ószövetség könyveinek irodalom- és hagyománytörténetébe*, Budapest, Szent István Társulat, 1986, 585.

3 SOGGIN, J. Alberto: *Bevezetés az Ószövetségbe: A kezdetektől az alexandriai kánon lezárásáig*, ford. HOFFMANN Béla – VIG István, Budapest, Kálvin Kiadó, 1999, 403.

4 STEINBACH József: A Példabeszédek könyvének homiletikuma, *regi.reformatus.hu*, 2012. 09. 16., URL: <http://regi.reformatus.hu/lap/gyakorlatiteologia/bejegyzes/18/>, Utolsó letöltés: 2022. 11. 09.

átgondolt elrendezésnek az eredménye, gazdagon díszített bölcsességgyűjtemény, amely nemcsak emberi tapasztalatokból származik, hanem Istentől kapott tudásról számol be.⁵

A szerzőség kérdését illetőleg több helyen is Salamon példabeszédeiként emlegetik, aki a bibliai hagyomány szerint a bölcs uralkodó, és a későbbi időben Izráel legnagyobb bölcsének és bölcsességpártfogójának tekintettek.⁶ Ámbár ez egyike a két ószövetségi könyvnek a Zsoltárok mellett, melyek többszörös szerzőségeket mutatnak. Több szerző is meg van nevezve: Salamon, a bölcsék, Agur, Lemuél és az anyja. A 31,10-31 egy különálló gyűjtemény, amelynek a szerzője nincs megemlítve.⁷

A Pédabeszédek könyve nyolc részre osztható, a szerzőség alapján:

1. 1-9 – Salamon mondásai
2. 10-22,16 – Salamon mondásai
3. 22,17-24,22 – Bölcsék mondásai
4. 24,23-34 – Bölcsék mondásai
5. 25-29 – Salamon mondásai, amelyet Ezékiás király emberi gyűjtöttek egyben
6. 30,1-33 – Agurnak szavai
7. 31,1-9 – Lemuelnek szavai, amellyel anyja oktatta
8. 31,10-31 – ismeretlen szerző⁸

Az összeállítás valószínűleg így történhetett: először összegyűjtötték Salamon beszédeit (10–22. fejezetek és Ezékiás korában a 25–29. fejezetek, Kr. e. X.–VIII. század). Majd ehhez hozzácsatolták a bölcsék mondásait (22,17-24), és hozzáillesztették a kisebb egységeket (30–31. fejezetek), végül az egész elé megírják az 1–9. fejezeteket (Kr. e. III. század).⁹

A Péld 31,10-31 szerkezete

Ez a példabeszéd egy alfabetikus költemény, vagyis mindegyik vers a héber ábécé egy betűjével kezdődik, így 22 versből áll, amelyeket négy részre lehet osztani. Egy kilenc verssoros karakterleírással (31,10-18) nyit, majd egy két versből álló kiasztikus egység (31,19-20) jön, ezután ismét kilenc verssoros karakterleírás következik (31,21-29), végül pedig egy két verssoros záró részlet (31,30-31). A szerző egy kiasztikus szerkezettel jelöli a két kilenc verssoros egységet, a következőképpen:

יָדָא „erős jellem” (31,10)

בַּעֲלָהָ „férje” (31,11)

בַּעֲלָהָ „férje” (31,28)

יָדָא „erős jellem” (31,29)

5 STEINMANN, Andrew E.: *Proverbs*, Saint Louis, Concordia Publishing House, 2009, 1.

6 RÓZSA: i. m., 578.

7 STEINMANN: i. m., 1.

8 Uo., 2.

9 STEINBACH: i. m.

Továbbá a két kilencverses egységben a versek egyensúlyba hozzák egymást a nő jellemvonásainak hétszeres leírásával:

Jellemvonás	Első kilencsoros egység	Második kilencsoros egység
Erős karakter	31,10	31,29
A férj előnyei	31,11	31,23
Jó munka és bölcs beszéd	31,12	31,26
Kézműves szakértelem	31,13	31, 21-22, 24
Szorgalmasság	31,14-15, 18	31,27
Kereskedelmi nyereség	31,16	31,24
Erő	31,17	31,25

Nem véletlen ez a hét részes elrendezés, mivel a Példabeszédek könyvében több helyen is a hetes szám az isteni teljességre utal (6,16-19; 6,31; 9,1; 24,16; 26,16; 26,25).¹⁰

Mindemellett a költemény lezárásként is funkcionál az egész könyv számára. Nem hiába a könyv végére került, hiszen önmagába foglalja azokat a nagy témaköröket, amelyekkel az egész Példabeszédek foglalkozott, és összesíti az állításokat a bölcsességről a kitartó, önfeláldozó bölcs asszony képében. Ez az utolsó mestermű, amely szimbolikus keretben foglalja a könyvet, mégis önmagában is nagyszerű művet, koherens megállapítást ad a bölcsesség természetéről.¹¹

A Péld 31,10-31 kortörténete

A költemény a derék asszony példáján keresztül a gazdasági élet több területére is kitér. A szöveg bemutatja, hogy ez a nő hogyan gondoskodik a családjáról, szervezi meg a háztartását, hogyan keres és készít textíliákat, miképpen kereskedik, földet vásárol és szőlőültetvényt ültet. Mindezek a tevékenységek arra hívják fel a figyelmünket, hogy az ókori Izraelben a háztartás vezetése nem csupán egy családi egység része volt, hanem a gazdaság és a gazdálkodás központjává vált, ahol kereskedelmi és termelési feladatokat láttak el a családtagok, akár a nők is.¹²

A textília készítése kifejezetten nagy jelentőséggel bírt az ókori közel-keleti gazdaságban és társadalomban. Időigényes munkának számított főleg a gyapjú és len feldolgozása miatt, amit gyakran a háztartásban lévők végeztek el. A bibliai szöveg azt is kiemeli, hogy a derék asszony fenntart kereskedelmi kapcsolatokat, és értékes árukhoz juthat hozzá ezek által. Ez arra utal, hogy ennek a nőnek nemcsak a családban betöltött

10 STEINMANN: i. m., 638.

11 MCCREESH, Thomas P.: Wisdom As Wife: Proverbs 31:10-31, *Revue Biblique*, 92. évfolyam, 1985/1, 25–46.

12 FOX, Michael V.: *Proverbs 10–31*, New Haven, Yale University Press, 2009, 889–892.

szerpe, hanem a gazdasági szerepe is jelentős volt. Így a költemény nem egy szimplán otthon tartózkodó házi szerepben lévő asszonyt jelenít meg előttünk, hanem egy olyan nőt, aki szerves és aktív résztvevője a gazdasági életnek is.¹³

A nő társadalmi háttérének meghatározása szempontjából fontos megjegyzés és részlet az, hogy férje a város kapujában ül a vének között. Tudjuk, hogy az ókori közel-keleten a városkapuk a közelet központjai voltak. Ezek adtak színteret a bírásoknak, az ítélethozatalnak, a kereskedelmi és politikai megbeszéléseknek, tanácskozásoknak. Tehát az, hogy a férj jelen van a kapuban, azt üzeni számunkra, hogy ez a család megbecsült szerepet töltött be az akkori társadalomban. A szöveg hangsúlyozza, hogy a férj tekintélyéhez a feleség munkája, kitartása és bölcsessége is hozzájárult.¹⁴

Több kutató is valószínűnek tartja azt az elképzelést, hogy a szakasz összefüggésbe hozható a Példabeszédek könyvének egyik legfontosabb motívumával, az isteni bölcsességgel, annak megismerésével. Hiszen a könyv korábbi fejezeteiben a bölcsesség és a balgaság is gyakran ölt női alakot, aki hívja, tanítja vagy épp elcsábítja az embereket a helyes útról. Egyes bibliai értelmezők szerint a derék asszony ennek a bölcsességnek a gyakorlati megtestesülését mutatja meg, a mindennapi életben fogalmazhatnánk úgy is, hogy a mű nem csupán egy asszony portréja vagy leírása, hanem egy olyan ideált is megtestesít, amely a bölcsesség erényeit szimbolizálja a családi és társadalmi életben.¹⁵

A nők társadalmi helyzete az ókori Izraelben

A derék asszony dicséretét magába foglaló szakasz megértése érdekében fontos figyelembe venni az ókori Izrael társadalmi hozzáállását és viszonyát a nőkhöz, valamint a nők szerepét a családban és a gazdasági életben. Az akkori izraelita társadalom alapvetően patrisztikus szerkezetű volt, ami azt jelentette, hogy jogilag és társadalmilag a család vezető pozícióját a férfi, a férj töltötte be. A régészeti leletek és a bibliai szövegek is alátámasztják azonban, hogy a nők is jelentős szerepet töltöttek be a háztartási gazdálkodás fenntartásában és működtetésében. Ilyen mindennapi feladatok voltak, amelyeket a példabeszédek harmincegyedik fejezete is említi: a kenyérsütés, a gabona őrlése, az állatok gondozása, élelmiszerek előkészítése, feladatok kiosztása.¹⁶ A szövegben szereplő nő gazdasági tevékenysége arra utal, hogy a nők a gazdasági élet irányításában is részt vehettek, hiszen a derék asszony földet vásárolt és szőlőt ültetett. Ám a földtulajdon jogilag a férfihöz kötődött, de a háztartásban mindenképp kulcsfontosságú szerepet töltöttek be az asszonyok is.¹⁷

13 WALTKE, Bruce K.: *The Book of Proverbs: Chapters 15–31*, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Company, 2005, 517.

14 STEINMANN: i. m., 642.

15 LONGMAN: i. m., 538.

16 MEYERS, Carol: *Discovering Eve: Ancient Israelite Women in Context*, New York, Oxford University Press, 1988, 146–152.

17 FOX: i. m., 889–892.

Mindenképpen meg kell említenünk, hogy a nő társadalmi megbecsültsége egyenesen arányos volt a családja stabilitásával és jólétével. A példabeszédben a férj bízika nevében, ami arra utal, hogy a háztartásban is jelentős felelősséget kaphatott a nő, ami aztán saját férjét is dicsérte.

Az ókori Izrael vallásában és etikai megítélésében a nők szerepe azonban nemcsak gazdasági skálán mozgott, hanem erkölcsi és nevelési szempontból is meghatározó volt. A családban az édesanyja felelősségének része volt a gyermekek nevelése és sokszor a hagyományok átadása is. A Pélábészédek könyvében több helyen meg is jelenik az anyai tanítás, akár a 31. fejezet 1–9. verseiben. Ez azt is megmutatja, hogy a bölcsességi hagyomány továbbadása a nők felelőssége is volt, és ebben jelentős szerepet töltöttek be.¹⁸

Emellett azt is fontos tudnunk, hogy az izraelita társadalomban a család alapvető egység volt. Mind társadalmilag, gazdaságilag, vallásilag és nevelési funkciót ellátó szervként. Ezért a házasság nem csupán két személy kapcsolatát jelentette, hanem két család között kötött szövetséget is. Így kiemelten fontos az, amit a bibliai szövegek alapján is elmondhatunk: a feleség szerepe a háztartás irányításában és emellett a család mindennapi életében döntő szerepet játszott. Nem hiába lett a költemény egyik fontos eleme a végén található közösségi elismerés motívuma. Az asszony dicsérete, amely nyilvános, azt jelzi, hogy nemcsak családja számára értékes az ő bölcs és kitartó, szorgalmas élete és munkája, hanem a közösség egészének is.¹⁹

A Péld 31,10–31 használata

A női nem nagy szerepet tölt be a Pélábészédek könyvében. Találkozunk a nőkkel negatív és pozitív fényben is.²⁰ A könyvet lezáró költeményben egy ellenpéldával találjuk szembe magunkat a csalfa, istentelen nőkkel ellentétben. Pontosan nem tudjuk, hogy kik lehettek az elsődleges közönségei ennek a költeménynek, de ha a könyv kontextusában szemléljük, akkor minden bizonnyal fiatal férfiakra kell gondolnunk. Így utat mutatva, példát adva a párválasztásban, emellett kiemelve azokat az előnyöket, amelyeket egy ilyen feleség képes nyújtani.²¹

Az idő múlásával a példabeszédet több kontextusban is elkezdték használni. A zsidó hagyományban a férfiak szavalják el feleségüknek a Sabbath estéjén, a keresztények gyakran használják anyák napján.²²

Férfi társa ennek a költeménynek a Zsoltárok könyvének 112. fejezete, ahol a boldog férfi leírásával találkozunk. Aki ugyanúgy féli az Urat, bőkezű a szegényekkel, és biztos a jövője tekintetében, mint a Péld 31-ben szereplő női párja.²³

18 LONGMAN: i. m., 538–542.

19 MEYERS: i. m., 147–149.

20 MARTIN, James D.: *Proverbs*, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1995, 82.

21 FOX: i. m., 903.

22 KOPTAK, Paul E.: *Proverbs*, Grand Rapids, Zondervan, *The NIV Application Commentary*, 2003, 675.

23 LONGMAN: i. m., 541.

A derék asszony dicsérete, a Péld 31,10-31 a Példabeszédek felosztásában egy különálló egységet alkot, és ismeretlen a szerzője.²⁴ Ez a költemény több érdekességet is rejtget számunkra. Az egyike ezeknek az apró, de mégis hatalmas üzenettel bíró részleteknek az, hogy a példabeszéd héber szövegében több olyan kifejezést is felfedezhetünk, amelyet gyakran vagy kizárólagosan csakis hadi kontextusban használ az Ószövetség.

Al Wolters az, aki azt állítja kutatásában, hogy nagyon kevés figyelmet szenteltek a Péld 31,10-31-ben lévő költemény műfajának meghatározására. Legtöbbször egy dicsérő éneknek könyvelik el, habár inkább sajátosságai alapján himnusznak felel meg, de itt is megállja a helyét a tény, hogy egy adott műfaj jellegzetességei nem zárják ki feltétlenül egy másik műfaj lehetőségét. A derék asszony dicséretében világosan látszanak a dicsérő énekek attribútumai, de akárcsak a Zsolt 112-t, amely ugyancsak egy alfabetikus költemény, és többnyire a hősies himnusz műfajába sorolják, itt is megfigyelhető az, hogy a dicséret tetőfoka az Istenbe vetett hit.²⁵

Emellett a himnusz tipikus szerkezeti sajátosságai is megtalálhatóak a költeményben. Egy himnusz általában a bevezetőre oszlik, amely bejelenti a dicséretet és megnevezi tárgyát, majd számba veszi a dicséretre méltó tulajdonságait és tetteit, aztán a közönséget és másokat is biztat, hogy csatlakozzanak a költő dicséretéhez. A Példabeszédek akrosztikus költeménye is megfelel ennek a leírásnak:

- 10–12. versek – amelyben a dicséret tárgya vitéz (יָהֹוּ) jelzővel kerül bemutatásra.
- 13–27. versek – amelyben bemutatja a nőt mint hatékony és vállalkozó szellemű üzletasszonyt és nagylelkű jótévőt.
- 28–31. versek – amelyben először gyermekei és férje dicsérik, majd a közönséget és saját kezének munkáját arra buzdítja a költő, hogy csatlakozzanak a dicsérethez.²⁶

Illetve több kisebb utalást találunk arra, hogy a költő szándékosan egy harcos szerepébe öltöztetve festi le a dicséret tárgyát képező nőt. Ennek legjelentősebb példája, hogy a nőt a יָהֹוּ jellemzővel illeti a költő.²⁷

Hiszen ez a szó a legtöbbször hadi kontextusban használatos. Emellett az igeszakasz szóhasználatában világosan látszik az, hogy egy hadi kifejezésekkel teletűzdelt költeményt látunk magunk előtt. Ezek a kifejezések szétoszlanak az egész Példabeszéden belül. Az első ilyen kifejezéssel már rögtön a 10. versben, a költemény nyitányában találkozunk.

24 STEINMANN: i. m., 2.

25 WOLTERS, Al: Proverbs XXXI 10-31 as Heroic Hymn: A Form-Critical Analysis, *Vetus Testamentum*, 38. évfolyam, 1988/4, 446–457.

26 Uo.

27 Uo.

10. vers – חַיִל

אֶשֶׁת־חַיִל מִי נִמְצָא וְרָחֵק מִפְּנִינִים מִכָּרָה:

Vitéz asszonyt kicsoda találhat? Mivel értéke messzebb való az igazgyöngyökénél.

A חַיִל szónál dehi hangsúlyjellel találjuk szembe magunkat, ami egy erős elválasztó jelleget hordoz magában. Ez az akcentus a költői szövegekben az atnah előtti első elválasztóként szerepel, így tagolva a verset.²⁸ Nem véletlen, hogy az a szó került ennek a tagmondatnak kiemelt szerepére, hiszen ez a szó az egész szakaszt meghatározó erővel bír: olyan erővel festi meg ezt a képet erről a nőről, hogy olyan érzésünk van, mintha egy csatára kész harcos állna előttünk. A חַיִל szó jelentése nagyon árnyalt. Jelenthet erőt, vagyont, gazdagságot, képességet, valami teljesítésére bátorságot, katonai hatalmat.²⁹ Magában hordozza a hősiesség és a merészség eszméit, legyen szó fizikai vagy mentális megpróbáltatásokról.³⁰ Ez egy hadi kifejezés, a civil életre alkalmazva. Arra buzdít minket, hogy ezt az ideális nőt, akit a példabeszéd leír, úgy szemléljük, mint egy hősie karaktert, egy harcost, aki az otthonában vívja a mindennapok csatáit.³¹ Valóban, már itt látjuk azt, hogy ez a mű egyben egy tipikus győzedelemi himnuszoként is felfogható, azzal a kis eltéréssel, hogy itt nem a katonák viadalát élteti a költemény, hanem az erkölcsös nő tetteit dicséri.³² Ezzel a kifejezéssel a költemény arra buzdítja az olvasót, hogy ismerje fel a harcost ebben a nőben és mindabban, amit tesz, ezekről pedig a következő versekben olvashatunk.

Tehát a חַיִל kifejezés általában a hadászatban használatos. Ez a lexéma ilyen formában összesen 66-szor fordul elő a Héber Bibliában.³³ Utalhat fizikai erőre, annak megjelenésére vagy eredményére. Ezzel a jelentéssel fordul elő például az 1Móz 47,6-ban: „rátermett emberek”³⁴ (אֲנָשֵׁי־חַיִל); a 2Móz 14,28-ban: „a Fáraó egész haderejét” (לְכָל־חַיִל פָּרְעֹה). Vagy éppen az 1Sám 14,48-ban, ahol Saulról ír a Szentírás: „derekasan hadakozott” (וַיַּעַשׂ חַיִל).³⁵

Rengetegszer látjuk ezt a jelzőt összekötve az istenfélélelemmel, ami ezzel a példabeszéddel kapcsolatban is nagyon jelentős, hiszen ez a nő sem önerejéből érdemelte ki ezt a címet.³⁶ Ilyesfajta leírást az Úrban való hite által kaphatott, azáltal, hogy kitartott Isten mellett. Azáltal, hogy hagyta azt, hogy Isten munkálkodjon benne, és olyanná formálja, amilyenre szüksége van neki és a körülötte lévőknek, amelyben Isten győ-

28 SCOTT, William R.: *A Simplified Guide to BHS*, N. Richland Hills, BIBAL Press, 1995, 34.

29 KOEHLER, Ludwig – BAUMGARTNER, Walter: *Lexicon in veteris testamenti libros*, Leiden, E. J. Brill, 1953, 295.

30 BERLIN, Adele – BRETTLE, Marc Zvi: *The Jewish Study Bible*, New York, Oxford University Press, 2014, 1486.

31 ALTER, Robert: *The Hebrew Bible*, Volume 3, *The Writings Ketuvim*, New York, W. W. Norton & Company, 2019, 451.

32 LONGMAN: i. m., 539.

33 SCHMIDT, Muhammad Wolfgang G.: *A: Word Concordance of the Tanakh or the Hebrew Bible (Hebrew Old Testament)*, Hamburg, disserta Verlag, 2017, 465.

34 A bibliai idézéskehez a RÚF 2014-es fordítást használtam az egész tanulmányban.

35 BROWN, F. – DRIVER, S. R. – BRIGGS, C. A.: *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*, Milton Keynes, Snowball Publishing, 2010, 298.

36 STEINMANN: i. m., 635.

nyörködni tud. Ilyen kontextusban fordul elő ez a szó még a Hab 3,19-ben: „Az Úr, az én Uram ad nekem erőt” (יְהוָה אֱדֹנִי חֵילִי).³⁷

Azonban a חֵיל gyakran jelöl képességet, hatékonyságot, többször erkölcsi értéket is, ez az elsődleges jelentése a vizsgált igeszakaszban is, pont úgy, mint a 2Móz 18,21-ben: „De válasz ki a nép közül derék, istenfélő embereket... és tedd őket előljárókká” (אֲנָשֵׁי-חֵיל).

Illetve még azt is megtudhatjuk, hogy ez a jelző milyen kivételes és ritka személyt jelöl. Az atnah a אֲנָחָה igével együtt kerül a szemünk elé, így tagolva a verset. Nem elhanyagolható az a tény, hogy az ige jiqtól formában van, vagyis ez az, amit meg kell értenünk.³⁸ Továbbá a jiqtól forma azt is elénk tárja, hogy az esemény folyamatban, nyitottan van szemlélve, vagyis ez egy folyamatban lévő, ismétlődő esemény, amely általános igazságként áll előttünk.³⁹ Vagyis, hogy mégis ki az, aki képes lenne ilyen kincset találni? Hiszen a megtalálándót a szöveggörnyezetben kell keresnünk a Qal igetörzs miatt, mivel azt üzeni számunkra, hogy az ige alapinformáció.⁴⁰ Az az alap, hogy az ember kutat; ami igazán lényeges, hogy miután történik ez a keresés. Lezárva a költői kérdést, amit feltett, kész magyarázatot adni arra, hogy miért oly nehéz is ennek a kérdésnek a betöltése, hiszen egy kitartó nő értéke messzebb való az igazgyöngyökénél, így a megtalálás is egy igazi kihívás. Ahogyan, azt a חֵיל alkalmazáskor több más helyen is megfigyelhetjük, a jelentés sokszor utalhat valami értékesre, gazdagságra, például a Zsolt 60,14-ben: „Isten segítségével hatalmas dolgokat viszünk véghez” (בְּאֵלֵהִים נַעֲשֶׂה-חֵיל), vagy éppen az Ézs 60, 5-ben: „népek gazdagsága hozzád kerül” (תָּיִל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ).⁴¹

Ez a jelző összefoglalja ennek a nőnek a tulajdonságait. Hiszen ez a nő egy igazi harcos, aki fizikai erejével mindent megtesz családja jólétért, de nemcsak fizikailag, hanem szellemileg és morálisan rátermett arra, hogy minden feladatát betöltse, ez pedig az, ami az igazi értéket megadja, hiszen ez a nő egy olyan kincs, amelyet nem könnyű megtalálni. Ennek az alapja, az asszony minden erejének biztos forrása pedig nem más, mint az Úrba vetett hite és benne lévő bizodalma.

A következő, hadászati ban is előszeretettel használt kifejezést a 11. versben találjuk meg.

11. vers – שָׁלַל

בְּטַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ וְשָׁלַל לֹא יַחֲסֹר:

Bízik benne férjének szíve, és nyereségben nem szűkölködik.

A שָׁלַל jelentése zsákmány, préda, haszon, nyeresemény.⁴² Ez a kifejezés továbbviszi azt az

37 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 298.

38 KUSTÁR Péter: *Az Őszövétség megértése*, Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia, 1989, 16.

39 JOÜON, Paul – MURAOKA, Takamitsu: *A Grammar of Biblical Hebrew*, Roma, Gregorian & Biblical Press, 2011, 337–345.

40 KUSTÁR: i. m., 3.

41 Uo., 298.

42 KOEHLER, L. – BAUMGARTNER, W.: *Konzise aktualisierte Ausgabe des Hebräischen und Aramäischen lexikons zum Alten Testament*, Leiden, Koninklijke Brill, 2013, 614.

elképzelést, hogy ez a nő a mindennapok harcosa, aki az élet csatáiból hozza zsákmányát férjének.⁴³ Érdemes megjegyezni, hogy az Ószövetségben ez az egyetlen igehely, ahol nem kifejezetten hadizsákmányra utal ez a szó.⁴⁴

A szó jelenthet áldozatot, mint a 1Móz 49,27-ben: „Benjamin ragadozó farkas: reggel ragadományt eszik, este pedig zsákmányt oszt.” (וַיִּחַלֵּק שָׂרָא).⁴⁵

Azonban magában hordozza a hadizsákmány mindenféle jelentését. Ide beleértve a ruhákat, arany- és ezüsttárgyakra való utalást, mint a Józs 7,21-ben vagy a dísztárgyakra a Bír 8,24-25-ben, vagy éppen a szövetek és nők említését a Bír 5,30-ban. De utalhat nyájakra és csordákra is, mint 1Sám 30,20-ban, vagy ruhára, ételre és italra, ahogyan 2Krón 28,15-ben teszi.⁴⁶ Ezeket az értékeket, zsákmányokat egy bizonyos hadi összeütközés során szerezte meg az adott fél.

Magába foglalja emellett a kifosztás vagy a magánkifosztás ötletét is, mint az Ézs 10,2 vagy a Péld 1,13. De jelenthet nyeresémet, mint a mi esetünkben is.⁴⁷

Ez a szóhasználat lehet egy utalás a Péld 1,13-ra, ahol a bűnösök csábításáról olvasunk, akik el szeretnék osztani a nem tisztán szerzett zsákmányt, ezzel szemben az itteni vers arra biztatja a fiatal férfit, hogy inkább egy ilyen kitartó nőt találjon, aki jobb dolgokat tud neki adni, mint a vétkezők csoportja.⁴⁸ Hiszen egy ilyen asszony valóban olyan, mint egy zsákmány, egy nyereség a férje számára, aki ott fog mellette állni az élete csatáiban, mivel derék harcos ez a nő.

Az igealakok használata is ezt erősíti meg, hiszen a bizalmat kifejező ige qátal formában a gondolati támpont (הַטָּט), a qátal az esemény egészét, Muraoka szerint, lezártan mutatja be.⁴⁹ Ebből kiindulva tudjuk megérteni a jiqtólban lévő másik igét. Hiszen ez a megértendő,⁵⁰ vagyis, hogy nyereségben nem szűkölködik (לֹא יִחָסֵר). Ugyanis csak akkor igaz az, hogy a férj nem szűkölködik a nyereségben, ha a feleségére támaszkodik, ha belé veti a bizalmát, abba, aki egy kitartó nő attribútumait hordozza. Így annak köszönhetően, hogy a nő mély erkölcsökkel és erős hittel él, a férje előmenetelét is segíti, amint az látni fogjuk a 23. versben.

14. vers – לֶחֶם

הִיתָה כְּאֵנִיּוֹת סוּחָר מְרַחֵק תְּבִיא לֶחֶם:

Olyan, mint a kereskedőhajók, messziről behozza az éledelet.

A következő ilyen kifejezéssel a 14. versben találkozunk, ahol is a לֶחֶם jelenik meg, ami a לֶחֶם főnév egy nőnemű szuffixummal. Ennek a szónak a jelentése kenyér vagy

43 LONGMAN: i. m., 543.

44 TOY, Crawford Howell: *A Critical and Exegetical Commentary on The Book of Proverbs*, Edinburgh, Morrison and Gibb LTD., 1948, 543.

45 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 1021.

46 Uo.

47 Uo.

48 STEINMANN: i. m., 640.

49 JOÜON – MURAOKA: i. m., 330–337.

50 KUSTÁR: i. m., 16.

általában véve étel.⁵¹ Érdekes megfigyelni ennek a szónak a szoros formai kötődését a לָחֵם szóhoz, aminek a jelentése harcos,⁵² vagy a לָחֵם igéhez, amelynek jelentése harcolni, csatázni.⁵³ Ha ezen a három lexémán elgondolkodunk, akkor eljuthatunk arra a következtetésre, hogy az élelem megszerzése, kifejezetten abban a korszakban, egyfajta harc volt. Ahogyan mind a mai napig nagy küzdelem, hiszen az 1Móz 3,19-ben is ezt az átkot érdemelte ki az emberiség az első bűnesetnél. Kimondottan izgalmas ez a felfedezés a példabeszéd katonai megközelítéséből szemlélve, mely szerint a nő egy harcos a civil élet mindennapjaiban. Itt láthatjuk, hogy küzdelem volt a nő számára az étel beszerzése, mégis messzire képes volt érte elhajózni. Ezzel együtt változatosságot hoz a családja életébe a vállalkozó szellemű beállítottságával.⁵⁴ A szöveg is a nő személyére helyezi a hangsúlyt, amikor a Hiphil igetörzset használja. A Hiphil egy műveltető ige-törzs, ami a cselekvőre teszi hangsúlyt.⁵⁵ Ez kifejezetten fontos ebben a versben, hiszen a nő az, aki elindítja ezt a folyamatot; ő az, aki, mint a kereskedő hajók, fáradhatatlanul kutat a legjobb alapanyagok után.

15. vers – טָרַף

וַתָּקֶם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וְחָק לְנַעֲרֹתֶיהָ:

És, még éjjel, felkel, és eledelt ad házanépnek, és rendelt részt szolgálóleányainak.

A következő hadikifejezéssel a 15. versben találkozunk, amely szorosan kötődik a 14. verséhez. A טָרַף a cselekvés tárgya, ami nem más, mint áldozat, zsákmány, de ételt is jelenthet.⁵⁶ Itt ismét kapcsolódni tudunk a példabeszéd hadi felfogásához, hiszen nem véletlen, hogy ezt a kétértelmű szót találjuk itt, ahogyan azt már a 14. versnél tárgyaltuk, ez a nő megküzd a napi betevőért, legyen szó a távolság leküzdéséről vagy saját pihenésének feladásáról. Emellett ez a szó magában hordoz egy agresszív jelentéstartamot is, miszerint a nő akár egy oroszlán vadászik az áldozatra, hogy aztán gyermekeinek adhassa.⁵⁷

Meg is találjuk ezt a szót többször, olyan kontextusban, ahol egy oroszlán zsákmányára utal. Ilyen eset például az Ám 3,4: „Ordít-e az oroszlán az erdőben, ha nincsen zsákmánya?” (וְטָרַף), vagy éppen a Jób 4,11: „Elpusztul a hím oroszlán, mert nincs zsákmánya...” (טָרַף). Ahogyan azt a 4Móz 23,24-ben is láthatjuk: „Mint nőtény oroszlán kel föl ez a nép, s mint hím oroszlán emelkedik föl; nem fekszik le újra, míg prédát nem eszik...” (טָרַף).⁵⁸

A szó, mint azt a vizsgált igeszakaszban látjuk, jelenthet ételt is, az állatok ételét, mint a Jób 24,5-ben: „Úgy élnek, mint vadszamarak a pusztában: kimennek, hogy

51 KOEHLER – BAUMGARTNER: i. m., 479.

52 CLINES, David J. A.: *The Dictionary of Classical Hebrew*, Volume 4, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1995, 534.

53 VANGEMEREN, Willem A.: *Dictionary of Old Testamental Theology & Exegesis*, Volume 2, Carlisle, Paternoster Publishing, 1997, 785.

54 GARRETT, Duane A.: *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Songs*, Nashville, Broadman Press, 1993, 249.

55 KUSTÁR: i. m., 31.

56 VANGEMEREN: i. m., 386.

57 FOX: i. m., 894.

58 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 383.

munkájukkal harapnivalót keressenek...” (לְטַרֵף). Utalhat emellett emberi életre is, méghozzá az istenfélők eledelére, ahogyan a Zsolt 111,5-ben: „Eledelt adott az istenfélőknek...” (טַרֵף).⁵⁹

Tehát az a nő valóban egy oroszlán harcos erejével vadásza le az eledelt jelentő zsákmányt, amit aztán az egész háznépe javára kínál fel.

17. vers – הַגֵּרָה בְּעִזּוֹ

הַגֵּרָה בְּעִזּוֹ מִתְגַּבֵּה וְתַאֲמִץ זְרַעוֹתֶיהָ:

Erővel övezi fel derekát, és megerősíti karjait.

A 17. versben is találunk egy hadi kifejezést, amely nem más, mint a הָגֵר. A הַגֵּרָה-hoz tartozó massorah megjegyzése elárulja, hogy ez a szó egy hapax legomenon, ami még inkább különlegessé teszi ezt az ígét ebben a kontextusban. Az ige jelentése felövezni, megkötni,⁶⁰ gyakran használják a különböző fegyverek felvételével kapcsolatban is.⁶¹ Összesen 44-szer fordul elő az Ószövetség szövegében, ebből legtöbbször hadi kifejezésként.⁶² Érdemes ezt megint kapcsolatba hozni a példabeszéd katonai értelmezésével.

Olyan előfordulási hely, amelyben hadi kontextusba van foglalva az ige, például az 5Móz 1,41: „Fölfegyverkeztetek tehát, és azt gondoltátok, hogy könnyű lesz felmenni a hegyvidékre.” (וַתִּהְיֶינָה), vagy a Bír 3,16: „Éhúd csináltatott magának egy kétélű, egy-könyöknyi kardot, és azt a ruhája alá, a jobb csípőjére kötötte.” (וַיַּחְבֵּהוּ).⁶³

Az, hogy valaki felövezi magát, már a feladatára való felkészülést is kifejezi, sok esetben már maga a csatára készül fel, erre tökéletes példa a 2Kir 3,21: „Amikor meghallotta Móáb, hogy harcba vonultak ellenük ezek a királyok, fegyverbe szólították minden fegyverfogható embert, sőt még az idősebbeket is, és fölálltak a határon.” (וַתִּהְיֶינָה).⁶⁴

Ebben a versben átvitt értelmében érdemes szemlélni ezt az ígét: a derék asszony felövezi a derekát erővel, így szimbolizálva azt, hogy kész az előtte álló feladat elvégzésére, és képes is arra,⁶⁵ legyen az a mindennapi élet akármelyik csatája.

Figyelemfelkeltő az a szó is, ami ennek az igének a tárgyát képezi. Ez a szó az עֵז, aminek jelentése erő, hatalom.⁶⁶ Ennek a lexémának azonban van egy másik jelentése is, ami a védelem, menedék,⁶⁷ illetve ezzel a jelentéstartalommal minden esetben Istennel kapcsolatban használatos.⁶⁸ Abban az értelemben is, hogy Isten az, aki az embert

59 Uo.

60 Uo., 291.

61 BOTTERWECK, G. Johannes – RINGGREN, Helmer (hrsg.): *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band 2, Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 1977, 745.

62 BOTTERWECK, G. Johannes – RINGGREN, Helmer (eds.): *Theological Dictionary of the Old Testament*, Volume 4, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Company, 1977, 213.

63 VANGEMEREN: i. m., 22.

64 Uo., 22.

65 BOTTERWECK – RINGGREN: *Theological Dictionary*, Vol. 4, 215.

66 CLINES: i. m., 322.

67 VANGEMEREN, Willem A.: *Dictionary of Old Testamental Theology & Exegesis*, Volume 3, Carlisle, Paternoster Publishing, 373.

68 EGERESI László Sándor: *Bibliai héber – magyar szótár*, Budapest, Magánkiadás, 2022, 509.

megajándékozta erővel a hiten, bölcsességen és istenféllemen keresztül.⁶⁹ Végző soron a fegyver, amivel a harcos nő felövezi magát, nem más, mint az erő. Az erő az, amit kardként magával visz a mindennapok küzdelmeibe. És valahol magában hordozza ez a kifejezés azt, hogy ez az erő kapcsolatban áll Isten védelmével, azzal a biztos tudattal, hogy egy bevehetetlen menedékhely erejével áll Isten a nő oldalán. Emellett a massorah megjegyzés szerint a כַּעַז kétszer fordul elő az Ószövetségben, egyszer defectív írásmóddal, mater lectionis nélkül, mégpedig a Mik 5,3-ban, egyszer pedig plena írásmóddal itt. Szépen látszik a mikeási igeverben, hogy a Messiás uralkodásában a hatalom az Úr hatalma (כַּעַז יְהוָה), vagyis, hogy itt az Úrban gyökerezik meg az erő. Ez az erő még egyszer megjelenik ebben a példabeszédben, még hozzá a 25. versében a költeménynek: עוֹרֵה־הָדָר לְבוּשָׁה וְתַשְׁחֵק לְיוֹם אֶחָדוֹ. Itt is azt szemléltethetjük, hogy ebben az erőben van felöltözve a nő, abban a menedéket rejtő erőben, amelyet csak istenfélő embernek ad meg az Úr. Izgalmas ezt összekapcsolni a nőt jellemző fő kifejezéssel, a חַיִּל egyik jelentésével, hiszen ez a szó magát az erőt is jelentheti.⁷⁰

19. vers – יָדֶיהָ שְׁלָחָה

יָדֶיהָ שְׁלָחָה בְּכִישׁוֹר וְכַפֵּיהָ תִּמְכּוּ פָלֶהָ:

Kezeit a fonókerék felé nyújtja, és tenyerében tartja az orsót.

A 19. vers rejti magában a következő vizsgált kifejezésünket. A יָדֶיהָ jelentése kéz,⁷¹ a hozzá tartozó שְׁלָחָה ige, amelynek jelentése elküldeni, elindítani, kezekkel kapcsolatban kinyújtani, valamire rámutatni, valami felé „küldeni”⁷² értelemben szerepel itt. A יָד és a שְׁלָחָה közös használata gyakran jár együtt hadi jelentéssel, így erősítve a példabeszéd hadi értelmezését.⁷³ Több helyen is ilyen értelemben találjuk meg, mint a 1Móz 37,22-ben, ahol ekképp jelenik meg: „Majd ezt mondta nekik Rúben: Ne ontsatok vért! Dobjátok bele ebbe a kútba itt a pusztában, de ne emeljete rá kezet! Így akarta kimenteni a kezeik közül, és visszajuttatni apjához.” (וַיָּד אֶל־תִּשְׁלַח־רָבִי). Vagy akár a Bír 3,21-ben: „Éhúd pedig a bal kezével a kardja után nyúlt, előrántotta a jobb csípőjéről, és beledőfte annak a hasába.” (וַיִּשְׁלַח אֶהוּדִי אֶת־יָדוֹ), illetve a Bír 15,15-ben is ilyen értelemmel szerepel ez a kifejezése: „Talált egy még ki sem száradt szamarállcsontot, utánanyúlt, felkapta, és agyonvert vele ezer embert.” (וַיִּשְׁלַח יָדוֹ).⁷⁴ Többek között a Debóra harci éneke is ebben a kontextusban használja ezt a kifejezést, még hozzá arra a mozdultra, amellyel Jáél véget vett Sisera életének (וַיִּתֵּד לְיִתְדֵהָ תִּשְׁלַח־הָנָה).⁷⁵

A שְׁלָחָה itt, Piélben van. A Piél egy aktív ragozási forma, ami azért meghatározó, mert az információ közlésében a hangsúlyt a cselekvésre helyezi,⁷⁶ vagyis arra, hogy

69 STEINMANN: i. m., 629.

70 EGERESI: i. m., 196.

71 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 388.

72 CLINES, David J. A.: *The Dictionary of Classical Hebrew*, Volume 8, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1995, 374–381.

73 KECK, Leander E.: *The New Interpreter's Bible*, Volume 5, Nashville, Abingdon Press, 1997, 262.

74 EGERESI: i. m., 741.

75 WOLTERS: i. m., 446–457.

76 KUSTÁR: i. m., 20.

ez a nő ráveti a kezét a fonókerékre, mivel a בְּיָשׁוּר jelentése fonókerék, amely egy kis korong az orsó alján, mely lendületet ad a forgatásával.⁷⁷ A nő egy harcos erejével veti bele magát már a sokadik feladatba is, tudva, hogy valami roppant fontos ügyért teszi mindezt, ahogyan azt majd a 21. versből megtudjuk. Emellett Anat, az Ugarit harcos istenének fegyvere is a fonókerék és az orsó volt, ami még jobban alátámaszthatja a példabeszéd hadi értelmezését.⁷⁸

Ez a nő úgy nyújtja ki a kezét az orsó felé, mint egy harcos, aki kész a fegyveréért nyúlni, hiszen fel van készülve arra, hogy mindent megtegyen a családja érdekében, hogy felvegye a harcot a hideg ellen, és küzdelmes munkával fonja meg a megfelelő alapanyagot a szükséges öltözkéhez.

27. vers – צפה

צוּפִיָּה הַלִּיכּוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֵל:

Házaznép dolgait őrzi, és nem eszi a semmitemvés kenyérét.

Egy ilyen kifejezéssel a 27. versben is találkozunk, ahol is a vers a צפה ige participiumi alakjával nyit. Az ige jelentése: utánanézi, örködni.⁷⁹ A participium pedig egy szituatív jelleget jelöl, állandóságot hordozva magában.⁸⁰ Hiszen az őrállás egy olyan feladat, amelyet folytonosan, megállás nélkül szükséges végezni. Ez az igealak igen ritka, és a görög σοφία szóra emlékeztethet minket, ami hangsúlyozza a nő bölcsességét, amely az egész költeményt áthatja.⁸¹ Ez az ige is erősíti a példabeszéd katonai értelmezését, mivel ez a nő, akár egy őr, vigyázza és bölcsességgel igazgatja családjának dolgait, ahogyan azt a הַלִּיכּוֹת בֵּיתָהּ kifejezi.

Legtöbbször egyszerűen egy őrállóra utal ez az ige, aki az ellenség megjelenésére figyelmezteti a bajtársait.⁸² Megtaláljuk ezt a kifejezést a 2Sám 13,34-ben: „Absolon pedig elmenekült. Az őrálló legény föltekintett, és látta, hogy nagy sokaság közeledik nyugat felől a hegyoldalón.” (הַצֹּפֶה). Ilyen a Jób 15,22, ahol ezt olvassuk: „Maga sem hiszi, hogy elkerülheti a sötétséget, mert fegyver leselkedik rá.” (וְצָפוּ).⁸³

Ez a nő egy harcos ebből a szempontból is, hiszen minden megrendés és semmittevés, figyelem lankadás nélkül áll őrt a családja és körülötte lévők fölött, igazgatva az életük példájával és tanításaival. Olyan személy, akihez lehet fordulni, és akire lehet támaszkodni. Hibát vagy lankadást nem tűrő figyelemmel követi a házanépét, teljes odaadással áll mellettük.

77 KOEHLER – BAUMGARTNER: i. m., 434.

78 LONGMANN: i. m., 545.

79 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 859.

80 KUSTÁR: i. m., 34.

81 MURPHY, Roland E.: *Proverbs*, Nashville, Thomas Nelson Publishers, *Word Biblical Commentary* 22, 1998, 244.

82 VAN GEMEREN: *Dictionary*, Vol. 3, 831.

83 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 859.

29. vers – עֲלִית עַל־בִּלְנָה

רְבוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל אִלָּת עֲלִית עַל־בִּלְנָה:

Sok leány munkálkodik kitartóan, de te felülmúlod mindegyiket.

A 29. vers tartogat számunkra egy kifejezést, amely a hadászatban gyakran használatos. Ez nem más, mint *עֲלִית עַל־בִּלְנָה*. Ez a kifejezés gyakran megjelenik az ellenség elleni felvonulás esetében, olyan értelemmel, hogy „te túlhaladod”, csak itt fordul elő.⁸⁴ A vers második felében az első szót, אִלָּת, egy rebia mugras hangsúlyjel választja el a következő szavaktól, így kiemelve azt. Az אִלָּת egy személyes névmás, méghozzá az E/2, vagyis a te nőnemű alakja.⁸⁵ Ez egy utalás a 28. versre, ahol megtudtuk, hogy a nő fiai és férje nyilvánosan felszólalnak a kitartó nő méltatására. Mivel ebben a versben a férj dicséretét olvashatjuk, itt a férj szólítja meg a nőt, és emeli ki a személyét. Ezt is alátámasztja, hogy a következő igealak előtt szükségtelen használni ezt a személyes névmást.⁸⁶ Így nyomatékosításként értelmezhetjük annak használatát ebben a kontextusban.

A következőkben pedig megtudjuk, hogy ez a nő felülmúlja a sok kitartóan dolgozó leányt, mivel az *עֲלִית* igeét találjuk itt. Az *עלה* ige jelentése: felmenni, felemelkedni, túlnőni valamit.⁸⁷ Egy massorah-megjegyzés is tartozik a *עֲלִית*-hez, amely szerint ez a szó ilyen alakban háromszor fordul elő az Ószövetségben. A vizsgált igevers mellett még Ézsaiás próféta könyvében kétszer, a 22,1-ben és 57,7-ben. A verset egy maqqéffal összekötött szókapcsolat zárja, az *עַל־בִּלְנָה*, amely a vers első felében említett leányokra utal. Vagyis így megtudhatjuk, hogy ez a nő felülmúlja, túlnövi a kitartó munkát végző leányokat. Méghozzá nem is néhányat belőlük, hanem mindegyiket, kivétel nélkül. A *עַל־בִּלְנָה*-ról a massorah elárulja még, hogy kétszer fordul elő ilyen alakban az Ószövetségben. A vizsgált igehelyeken kívül még az 1Móz 42,36-ban. Ahol egy negatív közegben találjuk meg ezt a szót, mivel Jákob bánkodik fia elvesztése miatt, és most a másik fiának is búcsút kell inteni, és ekkor mondja: „Mindez engem ér!” Azonban az ebben a versben szereplő férfi tiszta örömmel mondhatná ezt ki, mivel ő felismerte, hogy igenis sok leány kitartóan munkálkodik, de az ő felesége felülmúlja mindegyiket. Megtalálta azt a nőt, aki értékesebb az igazgyöngyöknél.

Amellett, hogy a fent tárgyalt szavak szoros kötődést mutatnak a hadászatban, több indok is szól amellett, hogy ezt a művet egy hősi himnuszaként is értelmezhető költeménynek tekintsük, vagy esetleg a tárgyalt derékasszonyt szemelhetjük egy átvitt értelemben vett harcosnak. Ilyen állítás például az, hogy a költő nem a nő fizikai megjelenését dicséri, ahogyan az akkori dicsérő énekekben jellemzően tették ezt a nőkkel, hanem a tetteit, és hogy azokat milyen lelkiállattal viszi véghez.

Fontos még az is, hogy a hősök általában a felsőbb szociális osztályból származók voltak, ahogy ezt erről az asszonyról is feltételezhetjük, a ruhája minőségéből (22. vers), abból, hogy a férje a város kapujában ül (23. vers), abból, hogy szolgálóleányai is vannak (15. vers), vagy abból, hogy van elég tőkéje egy szőlőskert alapításához (16. vers). Illetve

84 WOLTERS: i. m., 446–457.

85 BROWN – DRIVER – BRIGGS: i. m., 61.

86 STEINMANN: i. m., 633.

87 CLINES: *Dictionary*, Volume 6, 400.

már a kifejezés is valahol magában hordozza ezt, hiszen e szó ilyen jelentéstárral is rendelkezik, ahogyan azt például a 1Kir 10,2-ben látjuk: „Megérkezett Jeruzsálembe igen tekintélyes kísérettel és tevékkel, amelyek balzsamot, igen sok aranyat és drágakövet hoztak. Elment Salamonhoz, és beszélt vele mindenről, amit kigondolt.” (בְּחִיל)⁸⁸

Végül a 31. vers a יתן igével buzdítja a hallgatókat a derék asszony dicséretére. Ez egy olyan ige, amelyet általában a hősokeket leíró himnuszokban találunk.⁸⁹ Mi értelme van annak, ha így tekintünk erre a költeményre? Mi a jelentősége annak, hogy ezt a nőt harcosként szemléljük?

Egyfelől ez a mű annak a nőket dicsőítő irodalomnak a kritikáját alkotja, amely elterjedt volt az ókori Közel-Keleten. Ez az irodalmi réteg túlnyomórészt a fizikai aspektusokkal volt elfoglalva, és a nőket erotikus szemszögből – más szóval szexuális vonzerejükkel kapcsolatban – tárgyalta. Azonban Péld 31,10-31-ben olvasott költemény dicsőíti egy nő jó cselekedeteit a hétköznapi, családi életben, közösségi ügyekben és az üzleti színtéren, amelyek minden földi létük ellenére az Úrtól való félelemben gyökereznek,⁹⁰ ahogyan azt a 30. versben olvassuk: „Csalóka a báj, mulandó a szépség, de az Urat féltő asszony dicséretre méltó.”

Másfelől a mű arra biztatja olvasóit, hogy ők is kövessék a Péld 31-beli nő példáját, és váljanak az istenfélelemben kapott bölcsesség által átformált embereké, és legyenek az élet küzdelmeiben ilyen vitéz, derekasan helytálló személyek, akik végül majd mindenkefelett való ajándékot kapnak. Arra is felhívja a figyelmet, hogy igenis a mindennapokban is rengeteg csendes harc és küzdelmem megy végbe, és hogy ezekben a csatákban csakis egy olyan ember tudja megállni a helyét, aki azzal a biztos menedéket nyújtó erővel övezi fel a derekát, és azt a bölcsességet veszi magára pajzsként, ami az istenfélelemben, méghozzá a derék, végsőkéig kitartó istenfélelemben gyökerezik és növekszik.

ABSZTRAKT

אֶשְׁת־תִּהְיֶה, a mindennapok harcosa

A tudományos kutatásomban a Példabeszédek 31,10-31-ben található költeménnyel, a derék asszony dicséretével foglalkozom, főképp annak exegetikai elemzésével. Egy mélyebb kitekintést szeretnék bemutatni, a költemény egyik szemléletmódját előtérbe helyezve. A szakaszban található kifejezések kapcsolatát vizsgálom a hadászatban használatos azonos szavakéval. Hiszen a derék asszony dicséretében számos olyan lexéma található, amely arra utal, hogy ez a költemény hadi kifejezéseket alkalmaz a civil életre. Ezzel arra buzdít minket, hogy ezt az ideális nőt, akit a példabeszéd leír, úgy szemléljük, mint egy hősiess karaktert, egy harcost, aki az otthonában vívja a mindennapok csatáit. Valóban, ez a szakasz egyben egy tipikus győzedelmi himnuszoként is felfogható, azzal a kis eltéréssel, hogy itt nem a katonák viadalát élteti a költemény, hanem az erkölcsös nő tetteit dicséri. A példabeszédben belül a következő versekben előforduló kifejezésekkel

88 EGERESI: i. m., 197.

89 WOLTERS: i. m., 446–457.

90 Uo.

foglalkozom: 10. (יְדִיָּהּ שְׁלֹחָה), 19. (חַגֵּר), 17. (טָרַף), 15. (לָחֵם), 14. (שָׁלַל), 11. (חֵיל), 11. (שָׁלַל), 14. (לָחֵם), 15. (טָרַף), 17. (חַגֵּר), 19. (יְדִיָּהּ שְׁלֹחָה), 25. (צַפָּה). Ezeket a kifejezéseket hasonlítom össze más bibliai előfordulási helyekkel, és következtéseket levonva állapítom meg, hogy a költemény úgy tárja elénk a derék asszonyt, mint a mindennapok harcosát.

Kulcsszavak: Példabeszédek, Derék Asszony, bibliai héber, nők a Bibliában

ABSTRACT

אִשָּׁת־חַיִּיל *as a Warrior of Everyday Life*

In my article I examine the poem found in Proverbs 31:10-31, which is often referred to as the “Praise of the Virtuous Woman” with a particular focus on its exegetical analysis. My aim is to provide a deeper perspective by highlighting one specific interpretation within the poem. I analyze the phrases in the text and their relationship with counterparts used in military contexts. Since the praise of the virtuous woman contains numerous lexemes that suggest that the poem applies martial terminology to civilian life. With this perspective, the text encourages us to view this ideal woman described in this passage as a heroic character, a warrior who fights the battles of everyday life within her own household. Indeed, this poem may also be understood as a kind of victory hymn, with the slight difference that it does not celebrate the deeds of soldiers, but rather praises the moral and just work of the woman. Within the proverb, I focus on the following terms: verse 10 (חֵיל), verse 11 (שָׁלַל), verse 14 (לָחֵם), verse 15 (טָרַף), verse 17 (חַגֵּר), verse 19 (יְדִיָּהּ שְׁלֹחָה), verse 25 (צַפָּה), and verse 27 (צַפָּה). By comparing these expressions with their occurrences elsewhere in the Hebrew Bible, I come to the conclusion that the poem presents the virtuous woman as a warrior of everyday life.

Keywords: Proverbs, Virtuous Woman, biblical Hebrew, women in the Bible